

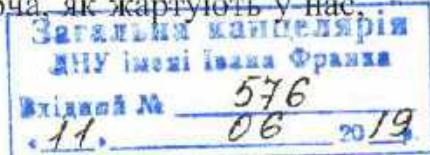
ВІДГУК
 офіційного опонента на дисертацію
 ЯБЛОНСЬКОГО Максима Романовича
 «Журналістська та редакційно-видавнича діяльність Петра Волиняка»
 на здобуття наукового ступеня
 кандидата наук із соціальних комунікацій
 за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики

Максим Романович Яблонський об'єктом свого дисертаційного дослідження обрав тексто- та життєтворчість одного з першорядних, знакових для української та і світової спільноти репрезентантів української діаспорної гуманітарно-гуманістичної сфери середини ХХ століття – Петра Кузьмовича Чечета (1907–1969), який загалом провадив свою журналістську, літературну та редакційно-видавничу діяльність під псевдонімом Петро Волиняк, який очевидно географічно детермінований місцем народження: тодішньою Волинською губернією, а сам він в доеміграційний період «здобув ґрунтовну філологічну освіту – на факультеті східних мов у Середньоазійському державному університеті (Ташкент) та в Українському інституті лінгвістичної освіти, «де тоді викладали Микола Зеров, Михайло Калинович, Максим Рильський, Євген Дробязко, Григорій Сабадир та інші видатні педагоги» [166, с. 22] (читаємо на сторінці 167 дисертації).

Мені як історику преси та літератури, географічному волинянину, врешті, читати-вивчати цю роботу було особливо цікаво, приємно, потрібно, а вже як офіційному опоненту – відповідально.

Дисертації, присвячені окремій постаті, правда, завжди апріорі викликали у мене певний скепсис, оскільки вони часто бувають пошкольськими описовими, енциклопедичними, біо-бібліографічними, але рідко аналітично-контекстуальними, академічними, науковими за визначенням.

Робота пана Максима Яблонського, який, до речі, також нині проживає на Волині (маємо справу із волинським братством, хоча, як жартують у нас,

Волинь – це не територія, а стан душі), – рідкісний виняток симфонічної контекстуальності, обґрунтованої інкрустованості об'єкта, предмета дослідження у журналістсько-публіцистичний, організаційно-видавничий, культурно-інформаційний національний та глобальний дискурси, простори.

Тобто задекларована в анотації, Вступі, сформульована у завданнях та обґрунтуваннях методології дослідження комплексність витримана дисертантом у динамічній рівновазі, більше того, іноді виникає враження, що він настільки захопився корпусом матеріалу, що пише густий автореферат усієї історії тогочасної української журналістики і ще й літератури разом, мимоволі претендуючи на захист роботи мінімум ще й із історії літератури, максимум – на докторську із соціальних комунікацій.

Квадророзділова структура дисертації дає змогу в адекватній повноті розгорнути задекларовані у Вступі тези-формули і продемонструвати поле битви в ідеологічно-публіцистичній сфері Петра Волиняка через його журналістську редакційно-видавницчу та літературну діяльність, ніби довести теореми чи спростувати аксіоми у контексті нового часу, який, як відомо, є Державю спіральної історії.

У цій (зазначу відразу) формалістично і стилістично майже бездоганній роботі, як і в ідеалі передбачає науковий жанр дисертації, фахово проаналізовані журналістикознавчі дослідження портрету Петра Волиняка науковцями-попередниками, серед яких Н. Антонюк, М. Далярний, Р. Куриленко, М. Романюк), вербально оприявлені реальні матриці інформаційно-ідеологічних воєн у контексті вибраного об'єкта-предмета як тодішньої діаспорної гуманітаристики із материковою радянською («Закономірно, що в радянському інформаційному просторі постать Петра Волиняка була ідеологічно маркованою як негативна. Такою тенденційною є стаття Трохима Львівського «Лицарі зради і шахрайства», опублікована із жанровим уточненням «Лист з Америки». На націоналістичних переконаннях Петра Волиняка акцентується в публіцистиці В. Коротича та І. Гайдаянка» (читаємо на с.17 дисертації)), так і дискусії, суперечки «між своїми» (виникає

паралель із полемікою Лесі Українки та Івана Франка, чи «Епізод із взаємин між галичанами й українцями» останнього): «Для еміграційного середовища характерні неоднозначні судження про Петра Волиняка. Журналіст і літературознавець Анатоль Юриняк 1965 р., у рік 15-ліття часопису «Нові Дні», поставив під сумнів універсалізм та актуальність журналу, звинувачуючи редактора в консервативному підході в оцінці громадсько-політичного життя діаспори» (знаходимо тут же).

Тобто «світоглядні цінності двох систем – радянської та західної, яка «за малими тільки виїмками, за весь час свого існування придержуvalась кріпко ідеалів американської демократії та за останнього півсторіччя рішучо заступалась за державну незалежність України» (С.29) – зіткнулися в аналітиці Петра Волиняка, який уважав за потрібне насамперед закцентувати на соціальній природі художніх текстів. Емоційно-оцінні заголовки часто засвідчують сатирично-критичне авторське ставлення» (С. 185). Це основна теза, яка настільки очевидна, що доведення не потребує, але, червононитково освітлюючи весь дисертаційний текст, робить його оправдано потрібним, навіть необхідним для духовно-душевного буття соціуму.

Прикметною фішкою дисертаційного дослідження є увага до проблеми мови як у вузько лінгвістичному аспекті, так і в інструментально-ідеологічному. Мовному аналізові текстів присвячені як окремі пункти (**3.2.1.2. Мовна політика Петра Волиняка**), так і побіжно-дотичні, ситуативні апеляції протягом усього дисертаційного тексту, у результаті чого автор доказово стверджує, що «Синтез логічного та емоційно-образного забезпечує автору успішну реалізацію задуму» (С.58); «Адже й донині жодне періодичне українське видання там, газета чи журнал, не зробило поважної спроби дбати про чистоту української мови» (дисертант цитує: «Домазар С. Він палко її любив. *Нові Дні*. 1970. Ч. 251. Грудень. С. 4–5» на с. 84).

Заслуговує етичної поваги та професійної довіри правдива сміливість дисертанта не оминати, не заштриховувати, навіть не пунктирувати

невигідних моментів, контрапунктів у компаративістському дискурсі українського діаспорного метатексту, технічних та ідеологічних характеристик україномовної та українськомовної преси, як от: «Тому не можна промовчувати, що довгий час, бо аж майже до перелому 19 і 20 сторіччя, українська преса не могла цілком визволитись з тенет галицької просвітянницини і наддніпрянської хуторянщини. Не можна промовчувати, що технічно вона завжди була і тепер є де-де позаду західної преси. Не можна промовчати, що напр. ця технічна бідність не походила тільки з фінансової бідності але й із заскорузlosti понять широкого громадянства, що таке преса і яка її вартість. Це торкається не тільки минулого [...]» – погоджувально-аналітично цитус дисертанта «Доповідь на зустрічі Мистців Америки й Канади в Торонто Івана Кедрина на сторінці 31 дисертації.

Прикметною рисою цієї дисертаційної роботи є аналітична принципова акцентуація на висвітленні теми релігії у редактованих Петром Волиняком періодичних виданнях та (що найцікавіше у контексті явно ідеологічного дискурсу) – рекламі (як елементу масової культури), якій присвячено окремий пункт роботи: **3.2.1.3.**

Причому, знову ж таки, проілюстровано це не описово, у рамках певних ідеологічно-пропагандистських чи й суб'єктивно етичних кліше, а максимально динамічно, об'єктивно, наскільки це можливо у рамках саме гуманітарної науки через вербальний інструментарій, як-от: «Читач М. Белендюк переконаний у тому, що Петро Волиняк журнал для дітей «Соняшник» робить занадто релігійним: «Ви зводите цей корисний журналик (без солодкого патріотичного забарвлення) до певного вужчого засяту, близчого Вашим почуванням. Моя скромна думка, що релігійні питання є приватною власністю людини, а національні питання власністю нас усіх. Шаную приватні погляди кожної людини [...], але там, де мова про національні інтереси, не сміє бути жодних особистих смаків, уподобань та тенденційності. Тим більше, якщо мова про виховання дітей: не можна їх релігійно виховувати людям, які до цього не покликані – лишімо це

священикам, нехай вони їх вчать релігії, а нам треба їх вчити любити рідний край таким, як він є: з різними людьми, вірами й поглядами, якщо вони національно творчі» (1960. Ч. 124. С. 25)» – читаемо на сторінці 93 опонованої нами роботи.

Наводжу цю цитату повністю, бо вона світоглядно знакова і закономірно актуальна і для творення сучасної національної ідентичності, де основна помилка журналістів – брати на себе не свої функції і непрофесійно виконувати саме свої: доносити соціуму доказову правду, якою гіркою би вона не була.

Такий гуманітарний підхід до вивчення реалій та віртуалій – свідчення широкого діапазону мислення як самого Петра Волиняка, так і дисертанта – Максима Романовича Яблонського.

Окремий дискурс – літературна творчість Петра Волиняка і його літературно-критичні статті, які «мають переважно оглядовий характер, вони покликані ознайомити широку читацьку аудиторію з основними віхами життя та творчості письменників української діаспори» (С. 178).

А «У крайні сонця та пісків» П. Чечета – художньо-публіцистичний текст, який має різні жанрові ознаки подорожнього нарису (І і ІІ частини) та літературного репортажу (ІІІ і ІV частини), що наближас його до літератури факту, а на стилістичному рівні характеризується синтезом рис художньої словесності та публіцистичного твору» (С.3).

Серед ключових духовних матриць, поданих при аналізі різноважнових текстів у дисертації у різних контекстах, але в однозначно позитивних універсальних духовних посилах, не можемо не процитувати такі: «Найбільше геройство бути на волі й працювати, а вмерти, чи до в'язниці попасті – кожен зуміє. А за Кубань не забувайте, бо це земля наша, українська. Не з каторгинських часів, бо ще Святослав з косогами й ясами за землю Тмутороканську бився...» [86, с. 69] (С. 66); «У той день у церквах відправляють панахиди за душу Симона Петлюри і всіх українців, що загинули в боротьбі за волю України. Російські комуністи найбільше бояться

згадки про Симона Петлюру. Вони бояться його й по смерти. А ми, українці, найбільше Симона Петлюру любимо й шануємо. Бути петлюрівцем – сьогодні найбільша честь, для кожного українця» (1957. Ч. 17) (С. 124).

«Петро Волиняк, – резюмус дисертант, – має на меті не тільки реалізуватися в інформативній функції, а й досягнути виховної національно-патріотичної мети» (читаємо на тій же сторінці), будучи ще й чорноробом-популяризатором літератури, про що читаємо у пункті «4.2.3.3. Соціополітична модель радянської літератури» на сторінці 179: «Сучасна радянська література для читачів діаспори була мало доступною, тому Петро Волиняк як редактор журналу намагався заповнити цю прогалину, не тільки публікуючи художні тексти, а й пропустивши їх крізь аналітичний погляд журналіста».

І ще – він активний громадський прокурор і (разом із тим адвокат) адвокат українських радянських письменників, яких духовно ламала радянська влада, на чому також дисертант доказово зупиняється: «Насамперед редактор місячника «Нові Дні» наголошує: «В оцінці діяльності українських письменників треба розрізняти те, що вони мусять говорити й те, що вони хочуть робити проти України» [337, с. 23]. Під таким кутом зору Петро Волиняк аналізує творчу діяльність радянського автора А. Малишка. «В останніх часах, ті «великі відзнаки», які він (А. Малишко. – М. Я.) одержав від окупаційної російської влади, остаточно знищили цього колись надійного поета. Він став тепер колись найгіршим яничаром, який просто з божевільною люттю накидається на кожен натяк українського характеру в нашій підсоветській літературі» [337, с. 23]»; «Петро Волиняк наголошує, що «А. Малишко в своїй ненависті до українських рис в творчості Сосюри перевершив «Правду» і його статтю треба розглядати, як поліційний донос, а не критику» [337, с. 23]»; «Петро Волиняк ставить питання, чи мусів це робити А. Малишко для збереження фізичного життя, і відповідає: «ні, не мусів, а хотів заробити ще одного ордена і ще одну Сталінську премію. Лише з цією метою він з поета став поліційним агентом» [337, с. 24]. Тому еміграції

треба «розділити оте «мушу» й «хочу»: «Одного таланту мало. Треба дивитись, кому той талант служить» [337, с.24]» (читаємо на сторінках 181-182 цієї наукової роботи).

І тут же: «Кампанія цькування В. Сосюри за патріотичну поезію «Любіть Україну» відтворена у статті «Бідний, бідний той Сосюра!..»

У цих емоційно чесних (бо ж і література – це історія емоцій) пасажах – квінтесенція усього духовного тогочасного життя української діаспори, материкової України, світу врешті-решт з усіма ретроспективами, реаліями, знаками, символами, міфами, ідеями та ідеологемами, етиками та естетиками.

У цьому безперечна цінність цієї фундаментальної роботи Максима Романовича Яблонського, яка може претендувати і на докторську і на захист за спеціальністю літературознавство, як я вже казав, і якого чекаю у вигляді окремої монографії.

Тобто загалом дисертант із поставленими завданнями, поставленою метою («розкрити «журналістську та редакційно-видавничу діяльність Петра Волиняка») успішно справився і загалом і по окремих пунктах заявлених у меті роботи завдань), попри те, що кожне динамічне, із живим пульсом, «на стиках наук» дисертаційне дослідження резонно викликає дискусійні питання-імпульси (характерна особливість жанру дисертації), серед яких такі:

1. Побіжний побічний аналіз у дисертації дотичних до об'єкта та суб'єкта тем, підтем – і плюс, і одночасно відносний мінус роботи, як-от активне ангажування для дослідження не самих періодичних видань, навіть не суто журналістських, публіцистичних текстів (як літературно-журналістських), як передбачає науковий шифр 27.00.04 у контексті «соціальних комунікацій», а явно художніх творів Петра Волиняка. Навіть заявлено: «Вперше проаналізовано ранню художню прозу П. Чечета» (анотаційний текст, с.2) і (на с. 187) – «Методологічною основою роботи є як загальнонаукові методи, так і спеціальні методи журналістикознавства та літературознавства». Це добре в монографії. Але це дисертація в дисертації.

Чому тоді не означенено це у назві дисертації і нема посилань на праці відомих дослідників-літературознавців української діаспорної літератури, як-от Світлани Лушцій, Раїси Мовчан, наприклад?

2. Другий і четвертий розділи практично дублюють один одного:

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ПЕТРА ВОЛИНЯКА ЯК ЖУРНАЛІСТА;

РОЗДІЛ 4. ЖУРНАЛІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА ВОЛИНЯКА.

Для чого дисертант допустив таку архітектоніку дослідження, при тому, що слово «архітектоніка» – термін-паразит у тексті (вжите аж 16 разів)?

3. У тексті іноді невмотивовано багато теоретизування без контексту (РОЗДІЛ 1. ТОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ), або перелік азбучних для журналістикознавців праць, наприклад, А. Животка, Л. Лукасевича, Ю. Тернопільського («Ще 1930 р. Л. Лукасевич видав у Варшаві «Нарис історії української преси 1816–1930», а 1974 р. під псевдонімом Ю. Тернопільський – дослідження (за визначенням автора історично-статистичний нарис) «Українська преса з перспективи 150-ліття» [406]» (с. 33), іноді перманентне цитування без аналізу й теоретичного обґрунтування, або многосторінковий аналіз, скажімо, дослідження М. Боровика «Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді», від чого явно страждає логіка пропорційності, динамічна рівновага тієї ж архітектоніки всього тексту дисертації із конкретно заявленою темою.

У загалом стилістично відмінному тексті іноді трапляються мовностилістичні недогляди на кшталт «присячена» замість «присвячена» (с. 43) чи неоковирний збіг голосних «і»: «представлені і інформаційні жанри» (с. 138).

Але вищезазначені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер, адже стосуються складних, дискусійних питань-проблем, що не впливає на загальний високий фаховий науковий рівень дисертації, а основні

Її наукові результати, отримані автором, об'єктивні, безсумнівно актуальні, потрібні вітчизняній гуманітаристиці.

Публікації за темою дисертації, апробація результатів дослідження, автореферат достатньо повно і фахово відображають основні її положення.

Усе це дає нам всі підстави вважати, що дисертаційне дослідження «Журналістська та редакційно-видавнича діяльність Петра Волиняка» відповідає вимогам пунктів п. 9, 11, 12 та 13 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), відповідає спеціальності та профілю Спеціалізованої вченої ради К 35.051.24 Львівського національного університету імені Івана Франка, а її автор, Яблонський Максим Романович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики.

Павлюк Ігор Зиновійович,
доктор наук із соціальних комунікацій,
провідний науковий співробітник
відділу української літератури ХХ століття та
сучасного літературного процесу

Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка
НАН України, письменник.

